

LIMBĂ, TERMINOLOGIE, TRADUCERE

Nicoleta BAGHICI

Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

This study reflects the term from the angle of language, terminology and translation. Understanding the notions means understanding the terms. The knowledge of specialized terms is a must for a good translator, once he identifies the terms he understands its properties or specific characteristics of the term. Specialized translation is still an abyss for a simple translator.

What is clear and visible for a jurist is obscure for a linguist. Bringing up some examples, it is obvious that specialized translation is the business of the specialists that are bilingual. They can be the best lawyers.

The best advantage of a translator is to be a linguist.

Cunoașterea cuvintelor duce la cunoașterea lucrurilor

Platon

Când un legiuitor încredințează un text specializat unui traducător, în termeni semiotici putem justifica încercarea lui ca fiind o potrivire de semne unor altor semne, concepte, obiecte și destinatari și în asemenea mod ajustarea lor la două sisteme lingvistice și două culturi.

Astfel vorbind, un traducător iscusit nu va face nicicând o traducere liberă în primul rând pentru simplul motiv, care este, după părerea mea, destul de convingător: cum traducem un text dacă nu cunoaștem terminologia? Dicționarele explicative, notițele enciclopedice și ilustrările rămân a fi necesare numai în cazul când se are o bună experiență cu astfel de texte, dar aceste surse nu sunt suficiente dacă lipsește cultura tehnico-științifică necesară.

Cunoașterea noțiunilor este o necesitate inseparabilă de cunoaștere a termenilor: ea devine importantă odată ce depășim identificarea termenului pentru a ne pune întrebarea în practică: care sunt proprietățile, caracteristicile specifice acestui termen? După S.Berejan, „*termenii* sunt cuvinte specializate ce au în uz, spre deosebire de cuvintele obișnuite, granițele rigurose conturate de întrebuițare și sensuri rigurose determinate în cadrul acestor granițe. Termenii reflectă noțiuni și obiecte din diferite medii speciale”. Pe când *nomenii* sunt și ele „cuvinte specializate, care spre deosebire de termenii, denumesc obiectele (nu și noțiuni!), iar spre deosebire de cuvintele obișnuite denumesc numai lucrurile...*nomenii* sunt simple mărci, etichete ale obiectelor (soi de plante, specie de animale etc.)”. Terminologia contribuie activ la producerea și reglementarea cuvintelor speciale. Traducerea specializată rămâne a fi un lucru minuțios, pedant atâta timp, cât enunțul nu va fi reformulat într-o formă liberă, focalizându-ne mai exact asupra întrebărilor: cine, ce și unde, i.e.-agent, operație, loc [1]; așadar, știind ce este omorul (omuciderea) e bine, dar cunoscând împrejurările, sancțiunile, laturile subiective și obiective, calificările sale (premeditat, din interes material, asupra soțului sau soției, rude, pentru a sustrage bunuri etc.), ne face să înțelegem mai bine acest termen.

Ceea ce este clar, vizibil pentru un jurist este „invizibil” pentru un lingvist, dacă pentru un nejurist, vânzarea este „cedarea (unui bun) al său celeilalte părți, care se obligă în schimb să plătească prețul bunului vândut” [2]. Acest scenariu este destul de vag, pentru a ne da seama de sensul expresiei *a-și vinde cinstea*, văzut prin metonimie ca *a se vinde*. Juridic vorbind, ar trebui să specificăm cine și ce face și care sunt consecințele, prin urmare, conceptul juridic de *a vinde* cere a fi reformulat în termenii ce vor fi necesari celor din *Codul civil*:

Vânzare – contract prin care una din părți (*vânzătorul*) transferă proprietatea unui bun al său asupra celeilalte părți (*cumpărătorul*) care se obligă în schimb să plătească vânzătorului prețul bunului vândut (art.753, cap.1, t.3, Cod civil RM).

E vizibil faptul că chiar aici *bunul* are sens juridic (care, de exemplu, exclude vinderea cinstei): este un lucru util omului, cu valoare economică și susceptibilă de apropiere. Potrivit Codului civil RM, prin bunuri se înțeleg lucrurile și animalele, precum și drepturile și obligațiile cu privire la ele [3]. Altfel spus, este un bun material alienabil. Nu e nimic de mirare că, în aceste condiții, conținutul definiției să fie diferit de întrebuițarea sa netehnică, neștiințifică, ca termenii de proveniență populară, naționali, din punctul de vedere al formării lor [4], și independenți de lexicul comun, așa cum putem judeca comparând-o cu o sursă britanică *Osborn’s concise law dictionary* (care, va fi la fel în orice limbă, oferită de dicționarele juridice):

SALE – a contract whereby the *seller transfers* or agrees to transfer the *property in goods* to the *buyer* for a money consideration called the *price*.

În aceste condiții, înțelegem că traducerea specializată este îndeletnicirea specialiștilor în domeniul dat ce sunt, mai mult sau mai puțin bilingvi. Ei pot fi cei mai buni judecători, deoarece nimeni nu este mai bine pregătit decât ei pentru a cunoaște termenii uzuali în profesia lor și mediul la care se referă. Avantajul cel mai mare al unui traducător e să fie și lingvist. El ar trebui să posede cele două calități ale cunoștințelor sale – practice și reflexive [5]. În primul rând, el poate distribui cuvintele la nivel de sintagmă (locuțiunile ce constituie o parte a unei propoziții sau fraze), sau, cel puțin, să aibă reflexul de a evalua nu numai cuvintele, dar și sintagmele. Astfel, gândirea analitică nu este suficientă pentru a prezice că se zice *prețul de cumpărare*, și nu *prețul de achiziție*, cu toate că există o sinonimie totală între *cumpărare* și *achiziție* [6]; din punct de vedere lingvistic, importantă este apartenența uneia dintre aceste două locuțiuni sintagmatice ca fiind potențialele concurente ale limbajului juridic.

Al doilea avantaj îl constituie parafrizarea. Se știe că unitatea de bază în traducere nu este cuvântul, dar enunțul care poate fi variat sau focalizat în dependență de context. Acel ce pune în vânzare nu este *punător în vânzare*, dar *vânzător*, limbajul general vs limbajul juridic.

Al treilea avantaj corespunde unui criteriu al calității (sensul limbii), ceea ce se obține din practicarea limbii, zis limbaj general, ce poate fi atât limba, cât și sistemul [7].

Traducătorul specializat este, în mod necesar, propriul său cititor, deci trebuie să fie apărat de seducțiile periculoase ale calchierii.

Problematica limbajului juridic este, mai întâi de toate, de natură *lingvistică*, mai exact *logico-semantică*, dar de o importanță sporită, căci orice ambiguitate, imprecizie, inconsecvență sau nesiguranță în interpretarea semanticii cuvintelor dăunează atât legislativului și mecanismelor justiției, dar mai ales cetățeanului.

Pentru traducători, terminologia facilitează traducerea dintr-o limbă în alta. Prin acest procedeu se subînțelege sesizarea textului inițial, prin urmare, și cunoașterea unităților terminologice ale limbii-țintă, deoarece numai cu ajutorul termenilor textele de specialitate pot activa. Rezultă că traducătorul trebuie să posede un anumit tip de cunoștințe din disciplina textelor pe care el le traduce. El trebuie, în egală măsură, să posede atât limba-țintă, cât și terminologia din domeniul vizat.

O traducere bună nu trebuie numai să exprime conținutul textului-țintă, dar ea trebuie, de asemenea, să fie îndeplinită utilizând aceleași forme care ar folosi un vorbitor de limbă în care se face traducerea. În cazul traducerii specializate, acest vorbitor ar trebui să fie un specialist în domeniu. În conformitate cu aceasta, un traducător trebuie să se specializeze într-un domeniu unde dorește să activeze cu scopul de a obține un minimum de experiență pentru viitoarele traduceri.

Pentru lucrul său, traducătorul deseori folosește dicționarele specializate, bilingve sau de alt tip. Aceasta nu înseamnă că traducătorul nu trebuie să lucreze cu terminologia. Deseori trebuie să gândim ca terminologi pentru a rezolva problemele puse de termeni ce nu figurează nici în dicționare, nici în bazele de date specializate, deoarece întârzierile ce impun majoritatea traducerilor nu le permit să apeleze la serviciile terminologilor.

În scopul de a se asigura că folosesc termenii corecți, traducătorii au nevoie nu numai de echivalente juste, ci și de contextele utilizării informației și combinarea termenilor.

Echivalența terminologică este cheia terminologiei multilingve. Unii autori de dicționare bilingve sau multilingve pornesc de la principiul că terminologiile reflectă structurile obiective ale realității. Între timp, structurarea realității unei limbi de specialitate poate să nu coincidă în două limbi, mai cu seamă în domeniile mai puțin structurate, cum ar fi științele umanistice sau sociale.

Referințe:

1. Berejan Silviu. Includerea termenilor științifici și tehnici în dicționarele generale // Terminologia în România și Republica Moldova, p.69.
2. Kayser D. et Levrat B. La notion de définition dans les systèmes de traitement du langage naturel // La définition. - Paris 1990, p.113-124.
3. Derșidan Emil, Abraham Pavel. Dicționar de termeni juridici. - București: Național, p.119.
4. Berejan Silviu. Op. cit., p.69.
5. Kayser D. et Levrat B. Op. cit., p.113-124.
6. Bulgăr Gheorghe. Dicționar de sinonime. - Chișinău: Știința, 2006, p.62.
7. Chomsky N. La nouvelle syntaxe. - Paris, 1987.
8. Pierre Lerat. Les langues spécialisées // Linguistique Nouvelle. - Paris, 1995, p.71.

Prezentat la 15.04.2008